

Recenzija

David Butler and
Austin Ranney (ed)

Electioneering

A Comparative Study of Continuity
and Change

Clarendon Press, Oxford, 1992, str. 294.

Izbori su ključna institucija reprezentativne demokracije. Demokratski poredak i demokratska reprezentacija nezamislivi su bez izbora i nadmetanja društvenih i političkih snaga za političku vlast. Glasovanje kao izborni čin političke participacije u kojem sudjeluje stanovništvo s biračkim pravom neophodan je, ali ne i dovoljan, uvjet za demokratski sistem vlasti. Glasovanje pretpostavlja, a Zakon mora osigurati zaštitu formaliziranih glasačkih postupaka na temelju kojih se pripremaju i organiziraju kompetitivni izbori. Slobodno i tajno glasovanje te pošteno brojanje glasova samo su dio onog što izbore čini demokratskim. Jednako su važne i prethodne (izborne) aktivnosti i kampanje koje vode političke stranke i kandidati u nastojanju da osvoje što više glasova birača.

Istraživanja pokazuju da se interes birača za politiku u toku izborne kampanje značajno povećava jer u tom razdoblju birači mogu veoma mnogo saznati o kandidatima i problemima koji se nalaze u središtu izborne borbe. Informacije prikupljene u toku izborne kampanje dolaze iz dva izvora: izbornih aktivnosti političkih stranaka i kandidata, a one se izražavaju putem masovnih medija.

U suvremenoj politološkoj literaturi posvećenoj izbornim studijama postoje brojne komparativne analize političkih stranaka, izbornih sistema, stranačkog financiranja i glasovanja. Međutim, relativno je malo studija koje se bave komparativnim analizama raznih oblika izbornih aktivnosti (electioneering).

Upravo stoga knjiga *ELECTIONEERING, A Comparative Study of Continuity and Change*, koju su priredili te uvodnom i zaključnom studijom popratili David Butler i Austin Ranney¹ vrsni poznavatelji ove problematike, značajno popunjuje ovu prazninu.

U središtu su znanstvenog interesa trinaestorice eksperata, čiji su radovi prezentirani u knjizi, analize izbornih aktivnosti vezane uz izbore na nacionalnoj razini u deset zemalja: Sjedinjenim Američkim Državama, Latinskoj Americi, Velikoj Britaniji, Australiji, Novom Zelandu, Indiji, Francuskoj, Njemačkoj, Italiji, Skandinaviji i Japanu, te dalekosežne promjene koje su transformirale izbore u razdoblju od 1950. do 1990. godine proizvedeći i inovacije u tehnici i stilu izbornih aktivnosti. Autori analiziraju i neke od domašaja promjena koje su bitne za funkcioniranje izbornog procesa i političkog sistema.

U izborni proces uključene su tri vrste aktera: natjecatelji, mediji i glasači, a svaki od njih ima drukčije ciljeve. Natjecatelji, lideri i kandidati žele pobijediti na izborima, mediji nastoje osigurati na najbolji način prezentaciju izbornih aktivnosti, a birači su pak koncentrirani na dobijanje što potpunijih informacija koje mogu biti korisne pa čak i dalekosežne za donošenje glasačke odluke.

Knjiga je podijeljena u trinaest tematskih cjelina i poglavlja. U uvodnom poglavlju (pog. 1, str. 1—10) *Butler i Ranney* sažeto izlažu osnovna obilježja izbornih aktivnosti te razmatraju tradicionalne pretpostavke izbora. Unatoč dalekosežnim promjenama, temeljni ciljevi izbornih aktivnosti, ocjenjuju autori, ostali su gotovo nepromijenjeni. Međutim, tehnološke inovacije i marketinški pristup izmijenili su vanjski izgled izbora.

Jody Foster i Christopher Muste (pog. 2, str. 11—42) analiziraju kampanje i izborne aktivnosti u *Sjedinjenim Američkim Država-*

¹ David Butler član je Nuffield College, Oxford. Austin Ranney, Emeritus profesor političke znanosti na Sveučilištu Kalifornija, Berkeley (Institute of Governmental Studies).

ma te ukazuju na goleme promjene poslije 1945. godine. S jedne strane, stranačka identifikacija i participacija birača u izbornom procesu opada, a s druge sve je veći utjecaj medija i drugih komunikacijskih tehnologija, veće uključivanje nezavisnih profesionalnih konzultanata i eksperata u vođenje kampanja te zakonskih promjena u financiranju izbora i kampanja. Za razliku od evropskih kampanja, američke su mnogo više usredotočene na kandidate nego na političke stranke. Prekretnicu u izbornim aktivnostima predstavljaju predsjedničke kampanje 1948. i 1952, označivši podjelu između tzv. trgovačkog stila kampanje, koji prevladava u prvoj polovici 20. stoljeća, i tzv. stila masovnih medija, koji dominira danas.

Alan Angel, Maria Dálva Kinzo i Diego Urbaneja (pog. 3, str. 43—69) koncentrirali su svoje istraživanje na neke zemlje *Latinske Amerike, Brazil, Čile i Venezuelu*. Autori izlažu opće značajke latinoameričkog tipa političkog sistema i njihovih izbornih sustava, ukazujući na važnost izbornog procesa u konsolidaciji krhkih demokracija stvaranih nakon pada vojnih režima i prihvaćanja pravila pluralističke demokracije od desnice i ljevice. Izborima i izbornim aktivnostima pridaje se veliko značenje u ovim zemljama jer je to put kojim biračko tijelo izražava ne samo svoje stranačke preferencije već i svoju privrženost demokratskom procesu.

Istraživanja pokazuju da unatoč tome što su Brazil, Čile i Venezuela tri veoma različita politička i izborna sistema, izborne aktivnosti razvijale su se na sličan način zahvaljujući ekonomsko-socijalnoj transformaciji u poslijeratnom razdoblju. Međutim, ograničeno pravo glasa i nedostupnost medijima umanjili su cjelokupan utjecaj izbora na biračko tijelo. Procesi urbanizacije, industrijalizacije i demokratizacije stvorili su uvjete za korištenje suvremenih komunikacijskih medija i sredstava te široku participaciju birača u izbornom procesu.

O izbornim aktivnostima u *Velikoj Britaniji* piše *Dennis Kavanagh* (pog. 4, str. 70—87). Stil izbornih kampanja u Velikoj Brita-

niji promijenio se u prvoj polovici 20. stoljeća zahvaljujući širenju biračkog prava na sve odraslo stanovništvo i razvijanju stranačke organizacije. Međutim, u razdoblju od 1945. do 1964. dolazi do transformacije izbornih aktivnosti uslijed razvoja suvremenih komunikacijskih sredstava, osobito medija. Modernizirane izborne kampanje prati ispitivanje javnog mišljenja, stranački skupovi, tiskovne konferencije, televizijska sučeljavanja kandidata, a stranački lideri vrlo ozbiljno planiraju kampanjske strategije, što neosporno ima jak utjecaj ne samo na biračko tijelo i rezultate izbora već i na politički i javni život Velike Britanije.

Colin A. Hughes (pog. 4, str. 88—109) zaokupljen je istraživanjem izbornih aktivnosti u *Australiji i Novom Zelandu*. Iako su njihovi politički sistemi vrlo slični, značajne razlike pojavljuju se u izbornoj sferi kao posljedica ponajprije veličine biračkog tijela i velike površine Australije, koja je čak trideset puta veća od novozelandske. I premda je glasovanje u Australiji obvezatno udio glasačke participacije, u Novom Zelandu on nije mnogo niži. Obje zemlje su visoko urbanizirane s dugogodišnjim iskustvom u primjeni tradicionalnog tipa izbornih kampanja, koje su vrlo decentralizirane i s naglašenom ulogom stranačkog članstva. Međutim, posljednjih nekoliko desetljeća u obje zemlje dolazi do značajnih promjena u izbornim aktivnostima, ponajprije zahvaljujući primjeni najsuvremenijih komunikacijskih sredstava i činjenici da, putem elektronskih medija, izborne kampanje ulaze u gotovo svih birača. Nova informacijska tehnologija centralizirala je izborne kampanje te izvršila značajan utjecaj na politički proces i stranački život.

James Manor istražuje izborne aktivnosti u *Indiji* (pog. 6, str. 110. 132). Analizirajući izborne aktivnosti, autor ukazuje kako su se one relativno malo mijenjale u posljednja tri desetljeća jer je tehnološki napredak došao u Indiju s velikim zakašnjenjem i nikada nije dosegao nivo kao u industrijski razvijenim zemljama. Čak i velike promjene unutar in-

dijskog političkog sistema, kao što su političko buđenje biračkog tijela i težnja za većom participacijom te okoštaloš i stagnacija institucija, nisu značajnije utjecale na promjenu izbornih aktivnosti. Velika većina glasača još je nepismena i široko disperzirana u ovoj ogromnoj zemlji. Političke institucije i stranke sve su nesposobnije da odgovore na zahtjeve širokih socijalnih slojeva indijskog društva. U nastavku svog rada autor ukratko prikazuje složen proces odabiranja kandidata i ulogu Kongresne partije u tom procesu.

Jean Charlot i Monica Charlot analiziraju izborne aktivnosti u *Francuskoj* (pog. 7, str. 133—155) ističući da su se one temeljito promijenile primjenom neposrednih izbora za predsjednika Republike 1965. godine. Nakon kratkog pregleda predsjedničkih izbora u Petoj Republici autori analiziraju motivacije birača u predsjedničkim izborima te razne oblike izbornih aktivnosti i njihov utjecaj na biračko tijelo.

U središtu znanstvenog interesa *Max Kaasea* nalaze se izborne aktivnosti u *Njemačkoj* (pog. 8, str. 156—172). Autor analizira ustavni i pravni kontekst izbora i kampanja u protekla tri desetljeća te ulogu političkih stranaka u političkom procesu Njemačke. Izuzetan ekonomski razvoj u poslijeratnom razdoblju i proces socijalnih promjena razarao je tradicionalne veze između socijalnih grupa i političkih stranaka. Politička i socijalna rekonstrukcija zemlje te ustanovljavanje trostranačkog političkog sistema (CDU/CSU, SDP i FDP) utjecali su na promjene u izbornim kampanjama i političkoj participaciji biračkog tijela. Televizija postaje relevantni i najpouzdaniji izvor političkih informacija biračkog tijela i bitno utječe na promjene u strategiji izbornih kampanja.

Stephen Gundle detaljno analizira izborne aktivnosti i kampanje u *Italiji* (pog. 9, str. 173—201) pedesetih i šezdesetih godina u kontekstu složene unutarnje i međunarodne političke scene. U nastavku rada Gundle

upoznaje čitatelje s novim informacijskim sredstvima i njihovom širokom primjenom u osamdesetim godinama te njihovim utjecajem na stranački život i biračko tijelo.

Izborne aktivnosti u *skandinavskim zemljama* analizira *Peter Esaiasson* (pog. 10, str. 202—221). U poslijeratnom razdoblju u skandinavskim zemljama naglašena je uloga političkih stranaka u izbornim kampanjama. Međutim, u novije vrijeme političke stranke gube čvrstu kontrolu nad formiranjem političkog mišljenja. Orientacija birača je usmjerena na specifične probleme. Autor ukazuje na sličnosti i razlike izbornih kampanja u skandinavskim zemljama te primjenu raznih oblika medijskih komunikacija.

Gerald L. Curtis za predmet svoje analize izbornih aktivnosti odabrao je *Japan* (pog. 11, str. 222—243), čije je stranačko i izborno iskustvo staro gotovo jedno stoljeće. Međutim, tek s uvođenjem univerzalnog prava glasa raste važnost političkih stranaka i sve intenzivnija izborna kompeticija postaje bitni element demokratizacije sistema. Autor ukazuje na kontinuitet i promjene u izbornom sistemu i nizu zakonskih restrikcija koje se odnose na praktično djelovanje izbornih kampanja. Zakonski propisi koji reguliraju izborne kampanje razlikuju kampanjske aktivnosti koje se odnose na političke stranke od onih koje su vezane uz kandidate. Njihov je cilj ojačati ulogu glasačke mobilizacije za političke stranke, a oslabiti ulogu individualnog kandidata u osvajanju glasova.

U dvanaestom poglavlju *Larry M. Bartels* (str. 244—277) vraća se *Sjedinjenim Američkim Državama* argumentirajući promjene u izbornim aktivnostima u proteklih četrdeset godina, osobito u tehnologiji izbornih kampanja, ulozu političkih stranaka u toj zemlji te drugim elementima izbornog procesa. Funkcija i oblik izbornih aktivnosti mijenjali su se u Americi mnogo više nego u bilo kojoj drugoj zemlji svijeta te značajno utjecali na izborne rezultate.

U zaključnom poglavlju (str. 278—286) David Butler i Austin Ranney daju sažetak istraživanja raznih aspekata izbornih aktivnosti pronalazeći sličnosti i razlike u demokratskim porecima koji su predmet analize knjige te ukazuju na kontinuitet i promjene u razdoblju od 1950—1990. godine. Bez obzira na promjene u tehnici izbornih kampanja ciljevi izbornih aktivnosti ostali su nepromijenjeni.

Butler i Ranney željeli su dati komparativnu analizu izbornih aktivnosti koje su svojstvene različitim zemljama i njihovim političkim sistemima te ukazati na inovacijske promjene u tehnici i stilu izbornih aktivnosti u proteklih četrdeset godina, a koje su postale sastavni dio izborne scene svake pojedine zemlje. U svojim analizama autori pokazuju da su ove promjene dalekosežne te da se javljaju na razne načine i različitom brzinom prodiru u razne zemlje.

Međutim, uspoređivanje izbornih aktivnosti nije otežano samo činjenicom što se one ne mogu izolirati iz ukupne političke kulture, socijalnog miljea i jakih nacionalnih tradicija pojedine zemlje; teškoće proizlaze i iz predsjedničko-parlamentarne podjele suvremenih političkih sistema te iz velike različitosti američkih političkih institucija u odnosu na evropske i izvan-evropske političke institucije i nacionalne tradicije. Pa tako svaki proučavani sistem u ovoj knjizi predstavlja posebnu cjelinu. Autori su u osnovi prezentirali zbirku političkih aktivnosti u okviru pojedinog političkog sistema bez pravog uspoređivanja pojedinih elemenata izbornih aktivnosti i bez sintetičkog zaključivanja. Unatoč tome, ova knjiga bitno pridonosi istraživanju izbornih aktivnosti u pojedinim demokratskim porecima. Svako poglavlje (osim uvoda i zaključka) popraćeno je opširnom bibliografijom, a na kraju knjige nalazi se dodatak sa činjenicama relevantnim za izborne aktivnosti u proučavanim zemljama.

Štefica Deren Antoljak

Recenzija

Martyn Rady

Romania in Turmoil

A contemporary history

IB Tauris & Co Ltd

London New York

1992. str. 216.

Pad socijalizma i političke promjene u zemljama Istočne i Srednje Evrope izazivaju pažnju političkih mislilaca i znanstvenika Zapada, posljedica čega je i pojavljivanje većeg broja knjiga koje se bave pitanjima od Gorbačovljeve perestrojke do promjena u pojedinim zemljama bivšeg sovjetskog lagersa.

U mnoštvu knjiga jedna se posebno ističe. To je nova knjiga Martyna Radya *Romania in Turmoil*, koja se odlikuje znanstveno analitičkim pristupom, sveobuhvatnošću i uzročno-posljedičnim razmatranjem događaja, koji su potresali, a i dalje potresaju, Rumunjsku.

Martyn Rady je profesor povijesti Srednje Evrope na Visokoj školi slavenskih i istočnoevropskih studija Univerziteta u Londonu, i autor je nekoliko knjiga o Istočnoj Evropi.

Događaji u Rumunjskoj, koji su započeli 22. 12. 1989, rušenjem Nicolae Ceausescua, u čijoj je osobi personificirana diktatura, smatralo se da otvaraju novu stranicu u povijesti Rumunjske. Je li doista tako? Događaji koji su ubrzo slijedili (medunacionalni konflikti, pojavljivanje i značajna uloga namijenjena rudarima na ulicama, ponovno pojavljivanje tajne policije — zloglasne Securitate, provođenje nepoštenih izbora) pokazuju ipak nešto drugo. Čini se ipak da božićna revolucija 1989. ipak nije iznimka u rumunjskom političkom životu i da ti događaji imaju dublje korijene u povijesti. Autor je mišljenja da međuctnički sukob, autoritarna uloga vladara, kao i mogući fašizam imaju korijene u čestim neredima i